

Bredestads kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med
installation av avfuktare

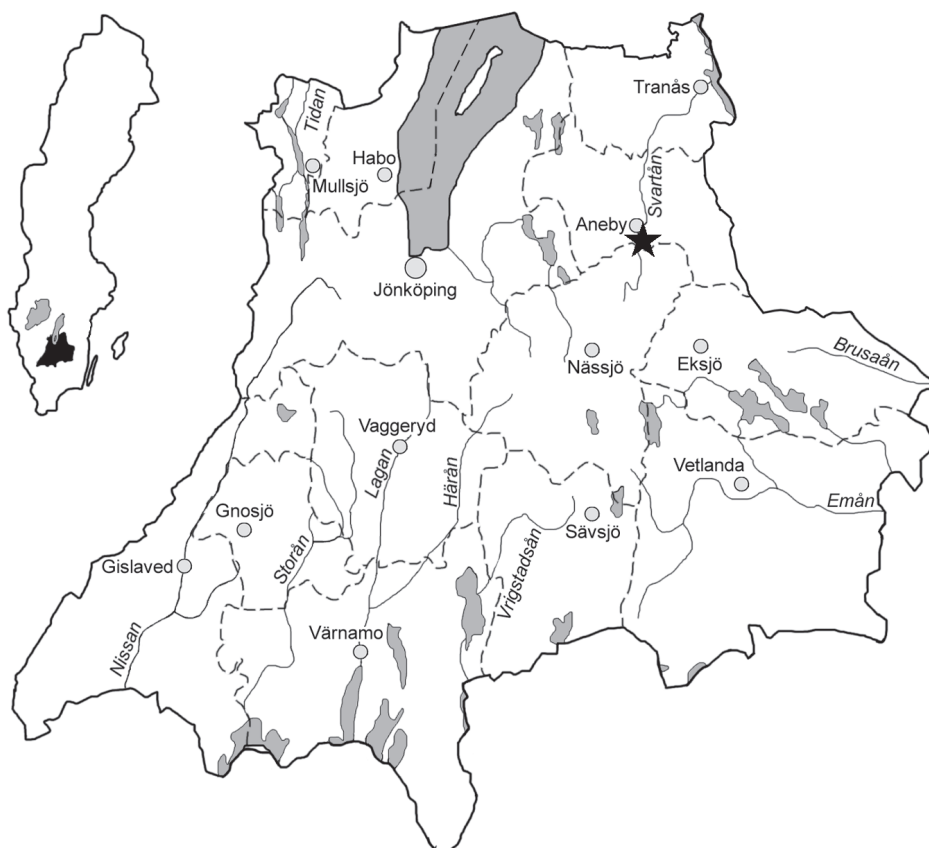
*Bredestads socken i Aneby kommun,
Jönköpings län, Linköpings stift*

Bredestads kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med
installation av avfuktare

Bredestads socken i Aneby kommun
Jönköpings län, Linköpings stift

Rapport och foto: Robin Gullbrandsson
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2013

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte	6
Historik.....	6
Beskrivning inför åtgärder.....	7
Vidtagna åtgärder	8
Sammanfattning.....	8
Referenser.....	10
Administrativa uppgifter.....	10

Utdrag ur ekonomiska kartans blad 64E 0jN.

Bredestads medeltida absidkyrka från sydost. Foto: Jonas Haas.

Inledning

I samband med skadeinventering av bemålade föremål i Linköpings stifts kyrkor 2004 uppmärksammades mögelproblem i Bredestads kyrka. Under 2007 gjordes en klimatutredning av Svensk klimatstyrning AB (utredning dat. 2007-10-29). Denna visade på att det fuktiga inneklimatet berodde dels på en alltför låg grundtemperatur under årets fuktiga period (sensommar/höst), dels på ett ovanligt högt fukttillskott via kyrkans grund- och golvkonstruktion. Jönköpings läns museum medverkade genom antikvarie Margareta Olsson i samråd kring problem och tänkbara åtgärder. Svensk klimatstyrning föreslog installation av bergvärmepump för preventiv respektive intermittert uppvärmning. En sådan har dock inte kommit till utförande. Däremot utfördes under 2009 en dränering kring kyrkan, kompletterat med en översyn av systemet för takavvattning, vilket delvis förnyades. Samtidigt insattes en elpanna.

Istället för att projektera en helt ny värmeanläggning valde Aneby kyrkliga samfällighet att finna en mindre kostsam lösning med

Kyrkorummet sett mot öster.

avfuktning under årets fuktiga perioder. Genom ATRIO arkitekter Västervik AB lämnades en ansökan in till länsstyrelsen den 25 oktober 2010 rörande installation av en avfuktare. Tillstånd lämnades den 2 december 2010. För antikvarisk medverkan anlätades Jönköpings läns museum genom antikvarie Robin Gullbrandsson, vilken även sammanställt föreliggande rapport. Arbetena utfördes under maj och juni 2012 av Fuktentreprenören L. Ohlsson AB, Växjö. Slutbesiktning ägde rum den 16 september.

Syfte

Arbetena syftade till att skapa ett bättre inneklimat i kyrkan, för att säkerställa bevarandet av byggnad och inventarier. Rapporten syftar till att vara en dokumentation av arbetenas art och omfattning, samt av material- och metodval.

Historik

Bredestads kyrka är en romansk absidkyrka, troligen uppförd under sent 1100-tal. Murverk och taklag är bevarade intakta sedan byggnadstiden. Grundläggningen är ytlig; en kallmur på 0,8 meters djup ovanpå en lerbädd. Kyrkan förlängdes åt väster 1697 och fick samtidigt ett klocktorn med hög spira, därvid återanvändes sannolikt delar av ett äldre timrat gavelröste. Åren 1860–1861 byggdes sakristian och vapenhuset. På 1890-talet ersattes takens spåntäckning med svartplåt. Kyrkorummet och sakristian fick tegelgolv. Troligen försågs kyrkan vid denna tid med sitt första värmesystem i form av gjutjärnskaminer, en placerad i sakristian och en mitt på ena långsidan i skeppet. År 1921 och 1922 restaurerades kyrkorummet. Bänkarna gjordes bekvämare och placerades på ett

Tegelgolvet i sakristian lades på 1890-talet, sakristian i sig uppfördes trettio år tidigare. Teglet kommer från den närbelägna tegelugnen, som ännu finns kvar.

förhöjt brädgolv ovanpå tegelgolvet. År 1936 fick kyrkan ett centralvärmesystem med lågtrycksånga. Ett pannrum för detta grävdes ut under sakristian och kyrkorummet försågs med radiatorer längs väggarna, enligt landsantikvarie Lönnberg var de satta för högt på väggarna och ”förfulade” kyrkorummet. Det noterades att bänkarna vid södra muren var kraftigt rötskadade. I samband med restaureringen 1961–1963 utbyttes lågtrycksången mot uppvärmning med oljepanna. Samtidigt utbyttes radiatorerna. I samband med dränering runt kyrkan 2009 utbyttes oljepannan mot en elpanna.

Beskrivning inför åtgärder

Kyrkorummet har en barockprägel, främst genom takmålningar, predikstol, altartavla och orgelfasad från 1600- och 1700-talen. Ett fåtal skulpturer minner om kyrkans medeltida ursprung. Golvet i långhus och sakristia utgörs av kvadratiska lertegelplattor (25 x 25 cm) som lagts i ett rombiskt mönster. Dessa är tillverkade vid byns tegelbruk och lades in på 1890-talet. De är fogade med kalkbruk. I

Pannrummet från 1936 med dagens elpanna. Till höger läget för den gamla vedeldade pannan.

koret lades motsvarande golv in 1921. Bänkarna står på ett uppreglat brädgolv från detta år. Sakristian har åt väster en väggfast skåpsinredning från 1960-talets restaurering. Kyrkorummet uppvisar under sensommar och höst en hög relativt luftfuktighet, vilket lett till mögelpåväxt på inventarier. Den 2009 genomförda dräneringen har inte helt kommit till rätta med problemen. Under vintern är kyrkan lågutnyttjad och man håller en grundvärme på 10 grader med befintligt vattenburet system och elpanna.

Källaren under sakristian har ett gjutet tak med järnbalkar. Utrymmet har påtagliga fuktskador. Källarfönstret åt norr är kraftigt rötskadat. I ena luften sitter gammal röranslutning (för oljetank?).

Vidtagna åtgärder

I pannrummet från 1936 installerades en sorptionsavfuktare av märket DST, typ Consorb DC-30. Aggregatet ställdes på ett rostfritt stativ på platsen för den gamla vedeldade pannan. Spirorör drogs upp genom håltagningar i det gjutna valvet till sakristian samt för utblås av våtluft genom källarfönstret i norr. I sakristians tegelgolv från 1890-talet gjordes håltagning i en tegelplatta för montering av tilluftsventil för torrluft. Den kvadratiske ventilen i metall lackades i tegelkulör. I sockeln till sakristians skåpsinredning borrades hål för returluften, vilket bidrog till att förbättra klimatet även i skåpet. Våtluften transporteras slutligen bort via utblås i källarfönstret. Det rötskadade fönstret skall förnyas helt och hållet, vilket ännu inte var gjort vid slutbesiktningen. Ett mindre utblås i källaren ser om klimatet i detta utrymme. Aggregatet är inställt på ett börvärde för relativ luftfuktighet på 50% RH. För att systemet skall fungera tillfredställande skall sakristians dörr mot kyrkorummet som regel hållas öppen. En klimatloggning skall utföras under ett år för att utvärdera om önskat resultat uppnås.

Sammanfattning

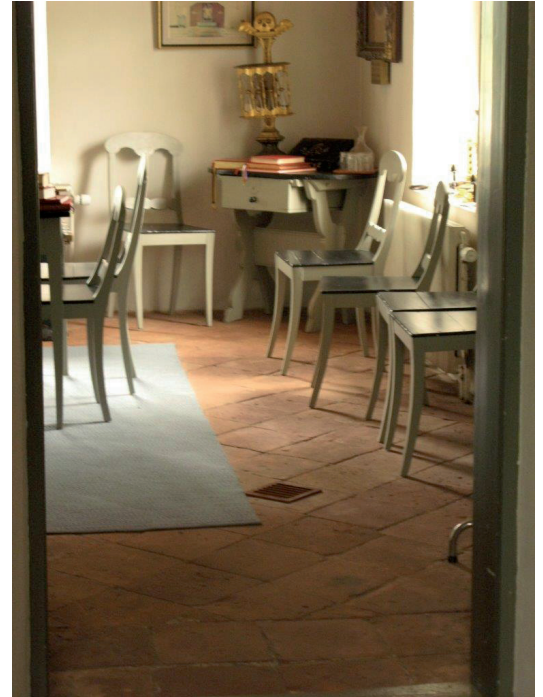
Bredestads medeltidskyrka har försetts med en sorptionsavfuktare. För att komma till rätta med kyrkans fuktproblem är detta en enklare och billigare lösning än ett nytt värmesystem. Genom att det finns ett pannrum under sakristian kunde installationen göras mycket diskret. Enda nackdelen är att man i sakristian förnimmer ljudet från tilluftsventilen, detta har dock inte betydelse för kyrkorummet. Genom placeringen av ventilerna i sakristian och genom att hålla dörren dit öppen så undveks ingrepp i den medeltida byggnadskroppen.

Sorgligt källarfönster.

Tilluftsventil för torrluft monterad i sakristigolvet. Läget bestämdes av sträckningen för källarens östvägg. Nedan ses håltagningar i skåpssockeln för frånluften.

Sorptionsavfuktaren på sitt stativ i pannrummet, på platsen för den gamla pannan.

Referenser

Tryckta källor

- Haas, J. 2005. *Kulturbistorisk karakterisering och bedömning. Bredestads kyrka. Jönköpings läns museum byggnadsvårdsrapport 2005:34*. Jönköping.
- Olsson, M. 2010. *Antikvarisk medverkan. Bredestads kyrka. Ny dränering och dagvattenledning. Jönköpings läns museum byggnadsvårdsrapport 2010:71*. Jönköping.

Arkiv

Jönköpings läns musei arkiv.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	433-5669-2010
Jönköpings läns museums dnr:	104/2013
Byggherre:	Aneby kyrkliga samfällighet
Entreprenör:	Fuktentreprenören Lennart Ohlsson AB, Växjö
Rapportansvarig:	Robin Gullbrandsson, Jönkö- pings läns museum
Antikvarisk medverkan:	Robin Gullbrandsson, Jönkö- pings läns museum
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Aneby kommun
Socken:	Bredestads socken
Fastighetsbeteckning:	Aneby Bredestads kyrka 1:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Sommaren 2013 försågs den medeltida absidkyrkan i Bredestad med ett avfuktningssystem för att åstadkomma ett bättre inomhusklimat.